

Filmpjes voor het afnemen van de Van Wiechenkenmerken door ouders: determinanten van gebruik

P. van Dommelen · D. Beek · R. van Zoonen · I. Wildeman · P. H. Verkerk · Y. Schönbeck

Published online: 31 mei 2022

© Bohn Stafleu van Loghum is een imprint van Springer Media B.V., onderdeel van Springer Nature 2022

Samenvatting *Inleiding:* Korte filmpjes van de Van Wiechenkenmerken zijn ontwikkeld, zodat ouders deze kenmerken met hun kind kunnen uitvoeren. Door ouders meer te betrekken bij de ontwikkeling van hun kind en het ontwikkelingsonderzoek door de jeugdgezondheidszorg (JGZ) komen ze beter voorbereid op het consult en zijn ze tijdens het consult meer gelijkwaardige gesprekspartners. Het doel van dit onderzoek is om determinanten van huidig en toekomstig gebruik van de filmpjes (wel/niet aanbieden en ervaringen) door JGZ-professionals en gebruik (ervaringen) door ouders te onderzoeken om daarmee implementatie van de filmpjes binnen de JGZ te ondersteunen.

Methode: Er is kwalitatief onderzoek met semigestructureerde interviews uitgevoerd om de belemmerende en bevorderende determinanten van het gebruik van de filmpjes zoals ervaren door JGZ-professionals ($n=14$) en ouders ($n=10$) in kaart te brengen. Met data ($n=4.370$ ouders) uit een online tool waarin de filmpjes en vragenlijsten werden getoond, is kwantitatief onderzoek uitgevoerd, waarbij de ervaringen van de ouders met de filmpjes en de uitkomsten op de leeftijdsspecifieke kenmerken van hun kind zijn afgenomen.

Resultaten: Het kwalitatieve onderzoek liet zien dat het gebruik van de filmpjes door de meeste JGZ-professionals en ouders als positief werd ervaren. Aandachtspunten waren onder andere het beperkte bereik

en gebruik van de filmpjes bij specifieke groepen (bijvoorbeeld anderstaligen), gebrek aan tijd bij sommige ouders en JGZ-professionals, ouders misten feedback direct na afname van de Van Wiechenkenmerken en uitkomsten op kenmerken kwamen niet altijd overeen tussen ouders en JGZ-professionals. Het kwantitatieve onderzoek liet zien dat ouders de filmpjes gemiddeld een 8,2 als rapportcijfer gaven en dat ongeveer de helft van de ouders zich (meer) betrokken voelde bij de ontwikkeling van hun kind en (beter) waren voorbereid op de afspraak bij de JGZ. De kenmerken werden door 96–100% van de ouders begrepen. Bij enkele kenmerken moest er gebruik worden gemaakt van materiaal dat niet aanwezig was in elk huishouden, zoals een stoof of een driewieler.

Conclusie: JGZ-professionals en ouders waren positief over het gebruik van de filmpjes. Op basis van de determinanten uit dit onderzoek is een implementatieplan ontwikkeld om JGZ-organisaties te ondersteunen als zij het gebruik van de filmpjes willen implementeren.

Trefwoorden ontwikkeling · ontwikkelingsonderzoek · Van Wiechenonderzoek · Van Wiechenfilmpjes · implementatie

Inleiding

Het Van Wiechenonderzoek (VWO) wordt door professionals in de jeugdgezondheidszorg (JGZ) gebruikt om de ontwikkeling van kinderen van 0–4 jaar te monitoren. Met het VWO kan vroegtijdig een (dreigende) ontwikkelingsachterstand worden gesignaleerd. Daarnaast heeft het VWO als doel het begeleiden van de ontwikkeling van zuigelingen en peuters/kleuters en een optimale betrokkenheid van de ouders bewerkstelligen [1]. Onderzoek laat zien dat wanneer ouders meer betrokken worden bij de ontwikkeling van

P. van Dommelen en D. Beek zijn gedeeld eerste auteur.

Dr. P. van Dommelen (✉) · R. van Zoonen · I. Wildeman ·
 Dr. P. H. Verkerk · Dr. Y. Schönbeck
 TNO Child Health, Leiden, Nederland
paula.vandommelen@tno.nl

D. Beek
 CJG Rijnmond, Rotterdam, Nederland
d.beek@cjgrijnmond.nl

hun kind, ze hierin een actievere rol kunnen spelen [2]. De verwachting is dat als ouders zelf de Van Wiechenkenmerken met hun kind uitvoeren, ze meer betrokken zijn bij de ontwikkeling van hun kind en het ontwikkelingsonderzoek dat de JGZ-professional uitvoert. Daarmee worden ze beter geïnformeerde en gelijkwaardige gesprekspartners van de JGZ-professional. Ouders (en kinderen) komen hiermee meer centraal te staan en worden regisseur van hun eigen zorgproces [3].

In 2018 is om deze reden onderzoek gedaan naar het uitvoeren van de kenmerken door ouders [4]. De ervaringen van ouders waren positief; 92% van de ouders had plezier in het afnemen van de verschillende kenmerken bij hun kind en kregen daardoor bovendien een nieuw perspectief op de ontwikkeling van hun kind [4]. De instructies van de kenmerken waren voor sommige ouders echter niet geschikt, en zij raadden aan om meer gebruik te maken van beeldende instructies, zoals korte videoclips. In het verlengde van dit advies zijn in 2019 door de onderzoekers in samenwerking met Lege Fles Producties, ouders, Van Wiecheninstructeurs, het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ) en JGZ-professionals korte en eenvoudige instructiefilmpjes van de kenmerken ('Van Wiechenfilmpjes') ontwikkeld. In de filmpjes worden de instructies voor het uitvoeren en beoordelen van de kenmerken aangeboden als beeld, (eenvoudige) gesproken tekst, ondertiteling en zo nodig pictogrammen, om de filmpjes aan te laten sluiten bij een zo breed mogelijk publiek. Voor twee kenmerken ('blijft hangen bij optillen onder de oksels' en 'reacties bij optrekken tot zit') zijn geen filmpjes beschikbaar, omdat de uitvoering (volgens de onderzoekers en de landelijke Van Wiecheninstructeurs) tot gevaarlijke situaties kan leiden. Via een link naar een online tool zijn de filmpjes en bijbehorende vragen per leeftijdscategorie aan ouders beschikbaar gesteld [5].

Voordat het implementatieplan voor de filmpjes gereed was, ging Nederland in lockdown vanwege de COVID-19-pandemie. Als gevolg daarvan werden kinderen minder vaak binnen de JGZ gezien en werden de contactmomenten vaker via (beeld)bellen uitgevoerd. Ter ondersteuning van de aangepaste dienstverlening zijn de filmpjes op verzoek van het werkveld vervroegd beschikbaar gesteld. Dit bood de mogelijkheid om de eerste ervaringen van JGZ-professionals en ouders met de filmpjes in de praktijk te onderzoeken.

Het doel van dit onderzoek is om determinanten van huidig en toekomstig gebruik op basis van de kenmerken van de filmpjes te onderzoeken. Deze informatie geeft inzicht in wat al goed gaat en waar mogelijke aandachtspunten liggen voor doorontwikkeling van de online tool en de toekomstige implementatie van de filmpjes binnen de JGZ.

Methode

Om de belemmerende en bevorderende determinanten van het gebruik van de filmpjes door JGZ-professionals (wel/niet aanbieden aan ouders en ervaringen met de filmpjes) en ouders (ervaringen met de filmpjes) in kaart te brengen, werd zowel kwalitatief (interviews) als kwantitatief onderzoek (vragenlijst online tool) uitgevoerd.

Interviews

Tussen februari en april 2021 zijn semigestructureerde interviews (individueel of met twee personen tegelijk) afgenomen met JGZ-professionals en ouders. Vanwege de COVID-19-maatregelen zijn de interviews via een beeldbelapplicatie afgenomen en is één ouder telefonisch geïnterviewd. Werving van JGZ-professionals vond plaats via de NCJ-website, de nieuwsbrief en de (landelijke) Van Wiecheninstructeurs. Om onderscheid te kunnen maken tussen determinanten van huidig en toekomstig gebruik zijn zowel JGZ-organisaties geïnccludeerd die de filmpjes al wel aanboden aan ouders, als JGZ-organisaties die de filmpjes (nog) niet aanboden. Werving van ouders vond plaats bij twee JGZ-organisaties waar de filmpjes werden aangeboden. Ouders die de Nederlandse taal onvoldoende machtig waren, konden niet deelnemen aan het onderzoek.

In de interviews met de JGZ-professionals lag de focus op determinanten met betrekking tot (1) de innovatie, (2) de gebruiker en (3) de organisatie, volgens het Meetinstrument Determinanten van Innovaties (MIDI) [6]. In de interviews met de ouders lag de focus op de determinanten (1) bruikbaarheid, (2) nut en wenselijkheid wat betreft het uiterlijk en (3) algehele ervaring, volgens het User Experience design van de Nielsen en Norman group [7].

Alle interviews zijn letterlijk getranscribeerd en geanonimiseerd. Overeenkomstige thema's zijn gecodeerd en geclusterd, met behulp van MIDI, met het analyseprogramma ATLAS.ti.

Vragenlijst online tool

Voor het kwantitatieve onderzoek zijn antwoorden op vragen uit de online tool geanalyseerd. De link naar de online tool is met JGZ-professionals gedeeld via de nieuwsbrief van het NCJ (augustus 2020) en de Van Wiecheninstructeurs. JGZ-organisaties die de filmpjes aan ouders wilden aanbieden, deelden de link naar de online tool met ouders voorafgaand aan een contactmoment via een uitnodigingse-mail, -app, -sms of -brief. JGZ-professionals hadden een basistemplate voor de uitnodiging gemaakt (zie de link in het implementatieplan: <https://assets.ncj.nl/docs/77f15cc2-5c19-4cad-ad7c-917b8d44c3eb.pdf>), maar het template kon ook door JGZ-organisaties worden aangepast. Ouders benaderden de online tool via

de link die ze van hun JGZ-organisatie toegestuurd hadden gekregen. Binnen de tool kregen ouders de leeftijdsspecifieke filmpjes voor hun kind te zien, met een bijbehorende vragenlijst. Die laatste bestond uit vragen over: (1) hun ervaringen (rapportcijfer en algemene vragen zoals plezier hebben bij het afnemen van de Van Wiechenkenmerken; gescoord op een schaal van 1 (helemaal mee oneens) tot 5 (helemaal mee eens)); en (2) uitkomsten van de door hen uitgevoerde Van Wiechenkenmerken (of het kind het kenmerk kan uitvoeren). De gegevens werden anoniem verzameld, niet gedeeld met de JGZ en niet opgeslagen binnen het Digitaal Dossier JGZ. Er werden geen herleidbare persoonsgegevens vastgelegd. De antwoorden op de vragenlijsten in de periode van 29 april 2020 (start) tot 13 augustus 2021 (gegevensextractie) zijn gebruikt voor de analyses.

Bij de analyse van de vragen over ervaringen van ouders met de filmpjes is gestratificeerd naar opleidingsniveau. Hoogst afgeronde opleiding werd gecategoriseerd naar laag (geen/lager-of basisonderwijs, vmbo, mavo of lbo), midden (mbo, havo of vwo) en hoog (hbo of wo). Verschillen in ervaringen tussen laag-, midden- en hoogopgeleiden zijn met chi-kwadraattoetsen geanalyseerd. Alleen verschillen die statistisch significant waren ($p < 0,05$; tweezijdig getoetst) worden gepresenteerd.

Op basis van de door ouders ingevulde uitkomsten op de Van Wiechenkenmerken werden slagingspercentages berekend. Data werden verwijderd als bij geen enkel kenmerk een resultaat was ingevuld of als er te veel tijd zat tussen start en afronding van de vragenlijst om de leeftijd van het kind bij afname goed te kunnen bepalen. Binnen de vragenlijst bestaan de antwoordcategorieën van de kenmerken uit: 'ja', 'nee' en 'ik kan het (nu) niet uitvoeren'. Voor kenmerken die binnen de JGZ ook op mededeling kunnen worden gerapporteerd (M-kenmerken) is een extra categorie toegevoegd: 'nee, nu niet, maar op andere momenten wel'. Voor enkele kenmerken is er materiaal nodig (bijvoorbeeld een blokje, bal, pop, stoof, boek of driewieler). Bij deze kenmerken is de antwoordcategorie: 'ik heb geen ... (blokje, bal, enzovoort)' toegevoegd. Voor de slagingspercentages op kenmerken zijn de antwoorden 'ik kan het (nu) niet uitvoeren' of 'ik heb geen ... (blokje, bal, enzovoort)' verwijderd. De categorie 'nee, nu niet, maar op andere momenten wel' werd als 'ja' beschouwd.

Slagingspercentages op de kenmerken aan de hand van de filmpjes zijn vergeleken met referentiewaarden van de kenmerken, die gebaseerd zijn op uitvoering door JGZ-professionals [8, 9]. Filmpjes en vragenstellingen van kenmerken met een groot verschil in slagingspercentage (gedefinieerd als $> 5\%$) konden nader bekeken worden en eventueel worden aangepast om verschillen in beoordeling en daarmee onnodige verwarring en vragen te voorkomen. In totaal zijn er tussen de leeftijd van 1 en 36 maanden 80 filmpjes beschikbaar. Er konden 62 kenmerken worden verge-

leken met de referentiewaarden van het VWO uitgevoerd door JGZ-professionals [8, 9]. Reden voor het niet kunnen vergelijken van kenmerken waren dat er (1) geen referentiewaarden voor de kenmerken voor 30 maanden beschikbaar zijn, omdat die leeftijd geen regulier contactmoment is, en (2) geen referentiewaarden beschikbaar zijn voor de kenmerken 'armen en benen goed bewegen' voor kinderen ouder dan een maand [8, 9].

Ethische verantwoording

De niet WMO-plichtige onderzoeksvorstellen voor het kwalitatieve en kwantitatieve onderzoek (registratienummers 2019-078 en 2020-130) zijn ingediend bij de Institutional Review Board (IRB) van TNO om te toetsen of zorgvuldig wordt omgegaan met deelnemers en de bescherming van hun persoonsgegevens. De IRB keurde deze onderzoeksvorstellen goed. Schriftelijk informed consent van JGZ-professionals en ouders werd voor het interview verkregen. Alle interviews zijn met toestemming van de geïnterviewden met een voicerecorder opgenomen.

Resultaten

Interviews

Acht JGZ-professionals uit vijf verschillende organisaties waar de filmpjes werden gebruikt en zes JGZ-professionals uit vijf verschillende organisaties waar de filmpjes (nog) niet werden gebruikt, werden geïnterviewd. Het merendeel was jeugdarts KNMG, arts Maatschappij en Gezondheid ($n=5$ in beide groepen) en/of Van Wiecheninstructeur ($n=5$ in beide groepen). De overige JGZ-professionals hadden als functie jeugdverpleegkundige, stafarts/-verpleegkundige, afdelingshoofd JGZ of strategisch adviseur JGZ. Daarnaast hebben 10 ouders die de Nederlandse taal voldoende machtig waren en kinderen hadden in de leeftijd van 0–4 jaar uit vier verschillende regio's (Zuid-Holland, Friesland, Gelderland, Groningen) deelgenomen aan het interview. We hebben zowel ouders met Nederlands als moedertaal ($n=7$) als anderstalige ouders ($n=3$) erbij betrokken en zowel hoog- ($n=6$), als midden/laag- ($n=2$) opgeleide ouders ($n=2$ onbekend). Het merendeel was vrouw ($n=10$, plus een man die samen met zijn partner deelnam) en bekeek de filmpjes voor het eerste kind ($n=6$). De helft van de ouders had één kind.

Tabel 1 geeft een overzicht van de bevorderende en belemmerende determinanten voor het gebruik van de filmpjes, uitgesplitst naar JGZ-professionals die de filmpjes gebruikten en JGZ-professionals die de filmpjes (nog) niet gebruikten. De determinanten die deze twee groepen JGZ-professionals noemden kwamen grotendeels overeen. Het gebruik van de filmpjes werd door de meeste JGZ-professionals als positief ervaren, wat volgens hen ook voor de meeste

Tabel 1 Bevorderende en belemmerende determinanten van huidig en toekomstig gebruik van de Van Wiechenfilmpjes volgens JGZ-professionals

Determinanten	Belemmerende factoren			
	JGZ-professionals die de filmpjes gebruiken (n = 8)	JGZ-professionals die de filmpjes gebruiken (n = 6)	JGZ-professionals die de filmpjes (nog) niet gebruiken (n = 6)	JGZ-professionals die de filmpjes gebruiken (n = 8)
Innovatie	<ul style="list-style-type: none"> – Ontlasten van de professional (bijvoorbeeld automatiseren van uitnodigingen) – Filmpjes inhoudelijk goed bevonden – Filmpjes passen bij de huidige, gewenste werkwijze^a (N.B. De werkwijze kan tussen organisaties verschillen) 	<ul style="list-style-type: none"> – Filmpjes inhoudelijk als goed ervaren – Filmpjes vormen toevoeging aan de huidige werkwijze^a (passend bij de (gewenste) dienstverlening van de organisatie) – JGZ-professionals verwachten dat: <ul style="list-style-type: none"> – filmpjes voor de meeste ouders geschikt zijn – de e-mail met een link naar filmpjes goed werkt 	<ul style="list-style-type: none"> – Matig bereik ouders, vooral lage SES/anderstaligen (bijvoorbeeld ontbreken van digitale vaardigheden, moeilijk taalgebruik, veel informatie in uitnodiging) – Filmpjes minder geschikt voor ouders met lage SES/anderstaligen – Te weinig rekening gehouden met prematuren en/of kinderen met een ontwikkelingsachterstand – Antwoorden van ouders niet goed op te slaan, te delen – Filmpjes passen niet bij de huidige werkwijze, denkwijze van professional (N.B. De werkwijze kan tussen organisaties verschillen) 	<p>JGZ-professionals die de filmpjes (nog) niet gebruiken (n = 6)</p> <ul style="list-style-type: none"> – JGZ-professionals verwachten dat: <ul style="list-style-type: none"> – filmpjes niet voor alle ouders geschikt zijn – het opslaan, delen van informatie (te) lastig is voor ouders
Gebruiker	<ul style="list-style-type: none"> – Ouders zijn enthousiast over filmpjes, hebben belangstelling – Ouders zijn meer betrokken bij de ontwikkeling van hun kind (N.B. Wisselend ervaren) – Sluit aan bij behoefte van de ouder – Wenselijk om ouders te laten kiezen om iets met de filmpjes te doen – Filmpjes ondersteunend bij niet-fysieke contactmomenten (door COVID-19-maatregelen werden de filmpjes op deze manier ingezet) – Filmpjes ondersteunend in gesprek met ouders: <ul style="list-style-type: none"> – gesprek leuker, interactiever – Enthousiasme binnen organisatie/professionals 	<ul style="list-style-type: none"> – JGZ-professionals verwachten dat: <ul style="list-style-type: none"> – ouders filmpjes gaan bekijken – contactmomenten efficiënter, makkelijker zullen verlopen – de contactmomenttijd korter is – ouders meer betrokken raken bij ontwikkelingsonderzoek 	<ul style="list-style-type: none"> – Hoge werkdruk van professionals, bespreken van filmpjes kost meer tijd (wisselend ervaren) – Bang dat filmpjes als vervanging worden gezien van onderzoek bij JGZ – Ervaren druk vanuit organisatie om filmpjes te gebruiken – Hebben onvoldoende kennis over filmpjes – Twijfelen aan de juistheid van antwoorden van ouders – Beoordelen van kenmerken anders tussen professionals en ouders – JGZ-professionals zien dat: <ul style="list-style-type: none"> – sommige ouders filmpjes niet bekijken, oefeningen niet doen (N.B. Professionals vonden dit niet per se nodig om meer betrokken te zijn) – sommige ouders gebrek aan tijd/ruimte hebben – filmpjes sommige ouders onzeker maken, onduidelijkheid geven – sommige ouders druk, schuldgevoel ervaren als ze filmpjes niet bekeken 	<p>JGZ-professionals verwachten dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ouders gebrek aan tijd, ruimte hebben – minder interesse hebben bij meerdere kinderen – er verschil is in beoordeling tussen ouders en professionals – ouders (ten onrechte) ongerust, onzeker worden – filmpjes voor sommige ouders confronterend zijn – ouders schuldgevoel, druk ervaren – ouders te veel oefenen; VMO wordt mogelijk onbetrouwbarder – ouders/bestuur filmpjes als vervanging zien van ontwikkelingsonderzoek bij JGZ
Organisatie	<ul style="list-style-type: none"> – Materialen, voorzieningen zijn beschikbaar – COVID-19-maatregelen maakten snelle implementatie en meer zaken mogelijk (bijvoorbeeld flexibiliteit in contactmomentvoering) – Hebben van een invloedrijk sleutelfiguur binnen organisatie 	<ul style="list-style-type: none"> – Goede informatievoorziening 	<ul style="list-style-type: none"> – Door COVID-19-maatregelen werden filmpjes mogelijk te snel geïmplementeerd (niet op de juiste manier/werkwijze) en geen prioriteit gegeven – Verantwoordelijkheid wordt bij de professional neergelegd – Er is geen duidelijke werkwijze, implementatie 	<p>JGZ-professionals verwachten dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> – het veel organisatorische veranderingen oplevert – matige personele bezetting invloed zal hebben op implementatie – het contactmoment mogelijk langer duurt en er meer contactmomenten ontstaan (extra onderwerp besproken, meer vragen, zorgen)

^aVooraf JGZ-organisaties, die al veel doen op het gebied van ouderbetrokkenheid en ouders centraal zetten in wat ze nodig hebben

Tabel 2 Bevorderende en belemmerende determinanten van gebruik van de Van Wiechenfilmmpjes volgens ouders ($n = 10$)

Determinanten	Bevorderende factoren	Belemmerende factoren
Bruikbaarheid	<ul style="list-style-type: none"> – E-mail is kort, duidelijk en makkelijk (N.B. E-mails konden per organisatie verschillen) – Brief bevat een QR-code 	<ul style="list-style-type: none"> – Antwoorden niet op te slaan, te delen – Schakelen tussen leeftijden niet mogelijk – E-mail te lang, niet concreet (N.B. E-mails konden per organisatie verschillen) – Brief heeft link die moet worden overgetypt (N.B. Organisaties konden zelf kiezen om een brief of e-mail te sturen)
Nut	<ul style="list-style-type: none"> – Meer bewustwording van de ontwikkeling van het kind – Filmmpjes hebben ook meerwaarde voor het volgende kind – Beter voorbereid op het gesprek bij de JGZ 	<ul style="list-style-type: none"> – Oefeningen worden niet (allemaal) gedaan – Doelstelling van de filmmpjes niet duidelijk
Wenselijkheid	<ul style="list-style-type: none"> – Duidelijke filmmpjes – Meeste ouders vinden het fijne korte filmmpjes – Duidelijke vragen en antwoorden – Beeld ondersteunt de verbale uitleg 	<ul style="list-style-type: none"> – Feedback/advies wordt gemist
Ervaring	<ul style="list-style-type: none"> – Meeste ouders kijken volgende keer weer – Leuk om samen bezig te zijn – Beter voorbereid op het gesprek met de JGZ-professional – Kind is in zijn eigen omgeving – Het is gelukt om de oefeningen met het kind te doen 	

ouders gold. JGZ-professionals vonden de filmmpjes over het algemeen inhoudelijk goed en ervaren ze als ondersteunend. Aandachtspunten vanuit JGZ-professionals waren onder andere het beperkte bereik van en gebruik door specifieke groepen (in het bijzonder anderstaligen en ouders met een lage sociaaleconomische status (SES)), het gebrek aan tijd bij sommige ouders om de filmmpjes te bekijken en bij JGZ-professionals om de filmmpjes te bespreken, het verschil in beoordeling van de kenmerken tussen ouders en JGZ-professionals, en de vrees bij JGZ-professionals dat de filmmpjes door ouders en besturen van JGZ-organisaties als vervanging worden gezien voor het onderzoek door de JGZ. Er was verdeeldheid onder JGZ-professionals over de vraag of ouders door de filmmpjes meer betrokken raakten bij de ontwikkeling van hun kind, omdat hun inschatting was dat de ouders al erg betrokken waren. JGZ-professionals die de filmmpjes nog niet gebruikten, gaven aan dat het VWO mogelijk onbetrouwbaar wordt als ouders te veel oefenen.

Tabel 2 toont een overzicht van de bevorderende en belemmerende determinanten voor het gebruik van de filmmpjes door ouders. Ouders gaven aan dat ze de filmmpjes en vragen leuk en duidelijk vonden, en dat de filmmpjes tot meer bewustwording van de ontwikkeling van hun kind leidden. Het doel van de filmmpjes was niet voor alle ouders duidelijk, en het ontbrak ouders aan advies naar aanleiding van de antwoorden op de kenmerken. Het merendeel van de ouders gaf aan de voorkeur te hebben voor (ook) een fysiek contactmoment bij de JGZ, naast het gebruik van de filmmpjes.

Vragenlijst online tool

In totaal waren 4.370 vragenlijsten beschikbaar voor analyses. Bij 87% was de vragenlijst ingevuld door de moeder, 9% door de vader en 4% door de verzorger of iemand anders. In totaal was 5% van de ouders laag-, 36% midden- en 59% hoogopgeleid. Op 22 maart 2021

is een extra vraag aan de vragenlijst toegevoegd over de provincie waarin de ouder woont, waardoor alleen voor een subgroep ($n = 1.247$) gegevens hierover bekend waren. Van deze groep kwam 52% uit Friesland, 34% uit Zuid-Holland en 12% uit Gelderland; de overige ouders woonden in Groningen, Overijssel, Noord-Holland, Utrecht, Brabant of Zeeland.

Gemiddeld gaven ouders een 8,2 als rapportcijfer over hoe zij het vonden om met de filmmpjes naar de ontwikkeling van hun kind te kijken en 98% gaf een voldoende (≥ 6). De ouders die een onvoldoende gaven, hadden onder andere als commentaar dat de oefeningen niet uitdagend genoeg waren gezien de ontwikkeling van hun kind. Ze vonden dit onderzoek bij de JGZ horen, de materialen waren niet in huis en het was onduidelijk of en welke alternatieve materialen hiervoor gebruikt kunnen worden, er werd geen advies gegeven, de filmmpjes waren overbodig omdat de omschrijving al voldoende duidelijk was en bij enkele ouders werd het videoformat niet ondersteund.

In totaal gaf 77% van de ouders aan het er (helemaal) mee eens te zijn dat ze plezier hadden met hun kind bij het afnemen van de kenmerken. Ongeveer de helft van de ouders (47–57%) gaf aan het er (helemaal) mee eens te zijn dat ze door de filmmpjes beter wisten hoe hun kind zich ontwikkelde, beter wisten waar ze op konden letten bij de ontwikkeling van hun kind, zich (meer) betrokken voelden bij de ontwikkeling van hun kind, bewuster keken naar de ontwikkeling van hun kind en (beter) voorbereid waren op de afspraak bij het consultatiebureau. In totaal gaf 4% van de ouders aan zich zorgen te maken over de ontwikkeling van hun kind. Hoe lager de opleiding, hoe meer ouders zich significant (meer) betrokken voelden bij de ontwikkeling van hun kind (58% bij laag-, 51% bij midden- en 44% bij hoogopgeleiden). Bij de overige vragen waren de verschillen tussen de opleidingsniveaus klein.

De kenmerken die door minimaal 1% van de ouders niet werden begrepen waren: 'de benen (1–3%) en ar-

men (2–4%) goed bewegen' bij 4 en 8 weken, 'met gestrekte benen op de billen zitten' bij 9 maanden (1%) en 'iets aanwijzen of dag-dag zwaaien' bij 12 maanden (2%). Het materiaal dat door minimaal 1% van de ouders werd aangegeven als niet aanwezig betrof een stoof (12–15%), driewieler (11%), pop (2%), 2 of 3 blokjes (1%) of 5 of 6 blokjes (3–4%).

Het slagingspercentage was bij acht kenmerken bij uitvoering door de ouders met hulp van het filmpje minimaal 5% lager, en bij drie kenmerken minimaal 5% hoger ten opzichte van de referentiewaarden van het Van Wiechenonderzoek, die gebaseerd zijn op uitvoering door JGZ-professionals. Alle kenmerken die lager scoorden, lagen in de leeftijd van 4 weken tot en met 15 maanden, terwijl de kenmerken die hoger scoorden in de leeftijd van 18 tot en met 36 maanden lagen. Vooral bij 'reageren op een vraag' bij 12 maanden gaven de ouders veel vaker aan dat een kind niet slaagde (83% versus 99% volgens de referentie), terwijl het omgekeerde het geval was bij 'een vrachtauto met blokjes nabouwen' bij 36 maanden (95% versus 85% volgens de referentie).

Beschouwing

Ons onderzoek toont aan dat het gebruik van de filmpjes door de meeste JGZ-professionals en ouders als positief werd ervaren. JGZ-professionals vonden de filmpjes over het algemeen inhoudelijk goed. Voor ouders waren de filmpjes en vragen duidelijk, en ze hadden plezier met hun kind bij het afnemen van de kenmerken. Er was verdeeldheid onder JGZ-professionals over de vraag of ouders door de filmpjes meer betrokken raken bij de ontwikkeling van hun kind, omdat hun inschatting is dat ouders al erg betrokken zijn. Het kwantitatieve onderdeel van ons onderzoek laat echter zien dat ongeveer de helft van de ouders zich door de filmpjes (meer) betrokken voelden bij de ontwikkeling van hun kind en dat dit vooral het geval was bij ouders met een laag opleidingsniveau (58%). Verder werd een ruime meerderheid van de kenmerken (70 van de 80) door minimaal 99% van de ouders begrepen, en werden alle kenmerken door minimaal 96% begrepen. Bij enkele kenmerken moest gebruik worden gemaakt van materiaal dat niet in elk huishouden aanwezig was, zoals een stoof of een driewieler. Hoewel was uitgelegd dat de filmpjes niet bedoeld zijn als vervanging van het onderzoek door de JGZ, gaven sommige JGZ-professionals aan bang te zijn dat de filmpjes hiervoor wel gebruikt zullen worden. Uit het kwantitatieve onderzoek blijkt dat ongeveer de helft van de ouders zich (beter) voorbereid voelde op de afspraak bij de JGZ. Uit het kwalitatieve onderzoek kwam verder naar voren dat de meeste ouders de voorkeur hadden voor (ook) een fysiek contactmoment bij de JGZ naast het gebruik van de filmpjes.

Het VWO heeft meerdere doelen. Een van deze doelen is het betrekken van ouders bij de ontwikkeling van hun kind [1]. Naar aanleiding van deze resulta-

ten verwachten we dat ouders meer betrokken zullen zijn bij de ontwikkeling van hun kind, dat ze beter geïnformeerd zijn over het ontwikkelingsonderzoek dat de JGZ-professional uitvoert, zodat ze beter voorbereid zijn op het consult en tijdens het consult gelijkwaardige gesprekspartners zijn. Het gebruik van de filmpjes kan bijdragen aan ouder-empowerment en het centraal zetten van ouder en kind. Dit laatste sluit aan bij de doelen en de visie van de JGZ.

Sterke en zwakke punten

Voor dit onderzoek zijn alleen ouders ($n=10$) geïnterviewd die de filmpjes hebben gezien en die de Nederlandse taal voldoende beheersen. Het is aan te bevelen om meer interviews te houden, ook met ouders die de filmpjes wel aangeboden hebben gekregen, maar niet hebben bekeken, om te zien wat de belemmerende factoren zijn geweest. JGZ-professionals zien (mogelijke) knelpunten voor laaggeletterde en anderstalige ouders: de begeleidende uitnodiging is te talig, het taalgebruik is te moeilijk en digitale vaardigheden zijn vereist. Hoewel hiermee bij het maken van de filmpjes al op diverse manieren rekening is gehouden, is het aan te bevelen na te gaan of, en zo ja welke, verdere aanpassingen nodig zijn voor ouders die de Nederlandse taal niet machtig zijn en/of laaggeletterd zijn.

Binnen dit project is een beperkte groep JGZ-professionals via interviews bevestigd over hun ervaringen en verwachtingen. Er blijft ook na afloop van het project aandacht voor hun ervaringen en suggesties voor (het verbeteren van) de implementatie, bijvoorbeeld tijdens de terugkomdagen voor Van Wiecheninstructeurs en bijeenkomsten van de landelijke Van Wiecheninstructeurs.

Door de COVID-19-pandemie zijn de filmpjes binnen de JGZ-organisaties voornamelijk ingezet bij niet-fysieke contactmomenten. Meer onderzoek is nodig om vast te stellen wat het gebruik en de invloed op de ouderbetrokkenheid zijn bij gebruik van de filmpjes voorafgaand aan een fysiek contactmoment. Het is belangrijk daarbij tevens alert te zijn op de druk die ouders mogelijk ervaren. Bijvoorbeeld omdat ze de indruk hebben naar de filmpjes te moeten kijken (tijdsdruk) of denken dat hun kind voor elk kenmerk zou moeten slagen (prestatiedruk). Ook is het van belang om te blijven monitoren in hoeverre ouders zich naar aanleiding van de filmpjes zorgen maken over de ontwikkeling van hun kind.

Verder gaven JGZ-professionals aan dat de antwoorden op de kenmerken van ouders en JGZ-professionals niet altijd overeenkwamen. In dit onderzoek hebben we per kenmerk de antwoorden van ouders (ingevuld na het bekijken van de filmpjes) vergeleken met referentiewaarden. Deze referentiewaarden zijn afkomstig uit een ander onderzoek [8, 9]. Voor 11 kenmerken (van de 62) lagen de slagingspercentages door ouders minimaal 5% hoger of lager dan

de referentiewaarden. Een groot verschil kan bijvoorbeeld duiden op een onduidelijke instructie of een verschil in interpretatie. Dit maakt inzichtelijk welke filmpjes en bijbehorende teksten mogelijk aangepast moeten worden. Aan de hand van de eerste resultaten zijn begin april 2021 in de vragenlijst al teksten aangepast bij twee van de 10 filmpjes met afwijkende slagingspercentages ('benen/armen hetzelfde bewegen' is aangepast naar 'benen/armen evenveel bewegen'). Er waren onvoldoende data beschikbaar om na te gaan of dit verschil heeft geleid tot andere slagingspercentages en/of een lager percentage ouders dat deze kenmerken niet begreep. Bij kenmerken waarvan de slagingspercentages overeenkwamen, kunnen we overigens niet concluderen dat er sprake was van een goede overeenkomst. Voor het bepalen van de daadwerkelijke overeenkomst is een validatie-onderzoek nodig waarbij de antwoorden van ouders een-op-een worden vergeleken met die van de JGZ-professionals. Hoewel overeenkomst tussen ouders en JGZ-professionals niet nodig is om ouders meer te betrekken bij en te informeren over het ontwikkelingsonderzoek, kan het mogelijk leiden tot een hogere acceptatie van de filmpjes door zowel ouders als JGZ-professionals, en kan het vragen over verschillen in interpretatie tijdens het contactmoment voorkomen. Verder is onduidelijk of het slagen op een VWO-kenmerk bij de JGZ-professional na thuis oefenen door ouders hetzelfde betekent voor het bereikte ontwikkelingsniveau als wanneer thuis niet is geoefend.

Ouders gaven aan behoefte te hebben aan feedback (informatie en tips) op hun antwoorden op de kenmerken. De onderzoekers hebben een demo ontwikkeld voor twee kenmerken, met gerichte feedback voor ouders op basis van hun antwoord en de leeftijd van hun kind. Het is aan te bevelen dit voor alle kenmerken verder uit te werken. Ook gaf een deel van de ouders aan dat de oefeningen niet uitdagend genoeg waren gezien de ontwikkeling van hun kind. Meer onderzoek is nodig om te bepalen of het op maat aanbieden van de kenmerken (bijvoorbeeld kenmerken aanbieden die bedoeld zijn voor een oudere leeftijd) beter aansluit bij hun wensen. Daarnaast verdient het aanbeveling om bij de implementatie te benadrukken dat de filmpjes een aanvulling vormen op het onderzoek bij de JGZ en niet als vervanging van de beoordeling door de JGZ zijn bedoeld.

Conclusie

In dit onderzoek worden de filmpjes door zowel professionals als ouders positief beoordeeld. Verbeteringen in de wijze van implementatie kunnen het gebruik vergemakkelijken en verhogen. We hebben op

basis van de resultaten uit dit onderzoek en andere activiteiten (onder andere focusgroepen, overleggen, interviews, enquêtes met ouders/JGZ-professionals/stakeholders, pilots) een implementatieplan ontwikkeld dat JGZ-organisaties moet ondersteunen wanneer ze het gebruik van de filmpjes willen implementeren [5].

Dankbetuiging Met dank aan de ouders en JGZ-professionals die input hebben gegeven in het kader van dit onderzoek.

Financiering Dit samenwerkingsproject is gefinancierd door de Bernard van Leer Foundation en medegefinancierd met PPS-toeslag die door Health-Holland, Topsector Life Sciences & Health beschikbaar is gesteld ter stimulering van publiek-private samenwerkingen.

Literatuur

1. Bulk A, Brouwers-de JEA, Angula LMS de. Ontwikkelingsonderzoek in de jeugdgezondheidszorg. 1e druk. Assen: Koninklijke Van Gorcum bv; 2008.
2. Rydz D, Shevell M, Majnemer A, Oskoui M. Developmental screening. *J Child Neurol.* 2005;20:4–21.
3. Nederlands Centrum Jeugdgezondheid.. Meerjarenbeleidsplan NCJ 2015–2018: vernieuwen, versterken en verbinden. Utrecht: NCJ; 2014.
4. Grevinga M, Harten L van, Hofstetter H, Verkerk P, Detmar S. Het afnemen van de Van Wiechenkenmerken door ouders. *Tijdschr Jeugdgezondheidsz.* 2018;50:51–7.
5. TNO. Van Wiechenfilmpjes.. <http://www.tno.nl/vanwiechenfilmpjes/>. Geraadpleegd op: 22 februari 2022.
6. Fleuren MA, Paulussen TG, Van Dommelen P, Van Buuren S. Towards a measurement instrument for determinants of innovations. *Int J Qual Health Care.* 2014;26(5):501–10.
7. Nielsen J. Usability 101: introduction to usability. NN group. 2012. <https://www.nngroup.com/articles/usability-101-introduction-to-usability/>. Geraadpleegd op: 22 februari 2022.
8. Deurloo JA, Huizing AHJ, Van der Harst S, Wilde J de, Dommelen P van, Verkerk PH. Hernieuwde evaluatie van de referentiewaarden van het Van Wiechenonderzoek. *Tijdschr Jeugdgezondheidsz.* 2021;53:153–62.
9. Herngreen WP, Reerink JD, Noord-Zaadstra BM van, Verloover-Vanhorick SP, Ruys JH. SMOCC: design of a representative cohort-study of liveborn infants in the Netherlands. *Eur J Public Health.* 1992;2:117–22.

Dr. P. van Dommelen, statisticus, onderzoeker

D. Beek, jeugdarts KNMG, arts Maatschappij en Gezondheid i.o.

R. van Zoonen, onderzoeker

I. Wildeman, onderzoeker

Dr. P.H. Verkerk, arts-epidemioloog

Dr. Y. Schönbeck, projectmanager, onderzoeker